

aba dudama urva
 günsük bəlyə eığahannıx
 uaxdan ximirçək faras
 alangə boyda jelman bələ:n
 yonıl aňşirtmax cırtıx çitix
 nöydəramət soyu xoblıt
 dañ gəlmək qardanmax
 gəjmir əfci ladara

Gürcistan'dan Azərbaycan'a

AĞIZ SÖZLÜĞÜ

Borçalı, Gazah, Akstafa, Tovuz,
 Gedebey, Şemkir, Gence

AFİNA BARMANBAY - VASİF SADIKLI

dünbugün
 yarin

ADDF
 Azərbaycan Dialektoloji
 Dairəsi

Bu PDF dokümanı, Kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır.

© Afina Barmanbay & Vasif Sadıqlı, 2024
© Azərbaycan Diasporuna Dəstək Fondu, 2024
© DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 366
Edebiyat: 185

ISBN 978-625-6769-90-8
Sertifika No: 52315

Birinci Baskı: İstanbul, 2024

Yazarlar:
Doç. Dr. Afina Barmanbay
Vasif Sadıqlı

Editörler:
Prof. Dr. Gazanfer Kazımov (Azerbaycan)
Prof. Dr. Şureddin Memmedli (Türkiye)

İnceleyiciler:
Doç. Dr. Kifayet İmamgulyeva (Azerbaycan)
Araştırmacı-Filolog Sima Ceferova (Azerbaycan)
Doç. Dr. Ayvaz Morkoç (Türkiye)
Doç. Dr. İlkin Gulusoy (Türkiye)

Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörür

Baskı Hazırlık: DBY Ajans

Baskı/Cilt:
Repro Bir Matbaacılık
(Sertifika No: 47381)

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu - Fatih / İstanbul
Tel.: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ADDF
Azərbaycan Diasporuna
Dəstək Fondu

Kitap, Azərbaycan Diaspora Destek Fonu'nun mali desteğiyle yayınlanmıştır. Kitabın yazarı ile ADDF'nin görüşleri aynı olmayabilir. ADDF, yazarın görüşlerinden sorumlu tutulamaz.

İçindekiler

ÖN SÖZ.....	11
AZERBAJCAN ALFABESİ.....	15
KILAVUZ, TRANSKRİPSİYON VE İŞARETLER.....	17
KISALTMALAR.....	20

BÖLGELER HAKKINDA ANSİKLOPEDİK BİLGİLER

GÜRCİSTAN CUMHURİYETİ: BORÇALI.....	23
KVEMO KARTLI BÖLGESİ.....	24
a) Rustavi Şehri.....	25
b) Dmanisi (Başkeçit) Rayonu.....	25
c) Bolnisi (Bolus) Rayonu.....	26
d) Marneuli (Sarvan) Rayonu.....	27
e) Qardabani (Qarayazı) Rayonu.....	28
f) Tetriskaro (Akbulak) Rayonu.....	29
g) Tsalka (Parmaksız) Rayonu.....	30
KAHETİ BÖLGESİ.....	30
a) Lagodehi (Gabal) Rayonu.....	30
b) Sagareco (Garaçöp) Rayonu.....	30
c) Telavi Rayonu.....	31
ŞİDA (İÇ) KARTLI BÖLGESİ.....	31
a) Kareli Rayonu.....	31
b) Kaspi Rayonu.....	32
c) Gori Rayonu.....	32
MSHETA-MTİANETİ BÖLGESİ.....	32
TİFLİS ŞEHRİ.....	32

AZERBAJCAN CUMHURİYETİ	33
GAZAH RAYONU.....	33
AKSTAF RAYONU.....	34
TOVUZ RAYONU.....	35
GEDEBEY RAYONU.....	36
ŞEMKİR RAYONU.....	38
GENCE ŞEHRİ.....	39

SÖZLÜK

A.....	45	L.....	220
B.....	59	M.....	232
C.....	82	N.....	245
Ç.....	91	O.....	253
D.....	103	Ö.....	258
E.....	124	P.....	263
Ə.....	127	S.....	275
F.....	135	Ş.....	299
G.....	138	T.....	312
H.....	148	U.....	330
X.....	162	Ü.....	336
İ.....	171	V.....	340
K.....	177	Y.....	343
Q.....	194	Z.....	357

METİNLER

BORÇALI AĞZI	367
Qələt eləmə.....	367
“Comuş bağa girdi” çal.....	367
Quyu qazanın özü çüşər.....	368
Su öz yolun axajax.....	369
O boyda enişin o boyda da yoxuşu var.....	371
Məndə nə gördün gəlmədin?.....	371
Sən kür, mən kür.....	372
Qaranər ojağı – I.....	373
Qaranər ojağı – II.....	373
Qaranər ojağı –III.....	374

GAZAH AĞZI	376
Xatın görər.....	376
Arısı azıydı.....	376
Atam – matam.....	377
Bu başı bir yolnan saxlıyajam.....	377
Müharibə xatirəsi.....	377
Baxanda gördüm ki, İosif Vissarionoviç Stalindi.....	378
Oyçu Pirim.....	379
Dəmirçiş nağılı.....	380

AKSTAF AĞZI	384
Vayqayğı.....	384
Ağagil yəəndə qardaşım görüf.....	384
Qav yə:si qavını isde:r.....	385
Üçüncü arxı hopbananda yıxıldım.....	385
Sadıxlılarnın yeddi qardaş, bir başı əfsənəsi.....	386

TOVUZ AĞZI	387
Üç yoldaş.....	387
Gəlin-qaynana deyişməsi.....	387
Bizdən adam olmoyjax.....	388
İki muzu.....	389
Allah umuduna gedirik.....	389
Gələn il o biri ayağını uzadarsaň.....	390
Hazırcavap gəlin.....	390

GEDEBEY AĞZI	392
Heş qayıtma.....	392
Sən nə zivilsəň ki, tü:ək tutasaň?!.....	392
Olsa yaxşıdı.....	392
Səniñki pulsuzdu.....	393
Məni görəndə kor olollar.....	393
Saňa xavar eləmədimmi?.....	394
Ayrımanın namazı.....	394
Uğuzdar.....	395
Qoşabulax əfsənəsi.....	395
Yaylax xatirəsi.....	397

ŞEMKİR AĞZI	400
Qara pişik.....	400
Ojax ilanı.....	400
Piri bava.....	401
Oyçu Pirim.....	401
Ax-vay nağılı.....	402
GENCE AĞZI	404
Ya sən sat, ya mən.....	404
Üç kişinin söhbəti.....	404
Şofer ölüf.....	405
Bu da mənim baxdımnanı.....	405
Heş zad eləmədim, eləjə mıxcıyı çıxartdım.....	405
Gəncə.....	406
Xımalı kəklük.....	407
Əmlək əti.....	407
Yeddi qardaş ilan əfsanəsi.....	408
Axmax.....	408
Şeyx Cüneyt Bəhlul Danəndə.....	410
HARİTALAR	413
KAYNAKLAR	437

ÖN SÖZ

Uzun zamandır üzerinde çalıştığımız Borçalı, Gazah, Akstafa, Tovuz, Gədəbəy, Şemkir, Gence bölgelerinin ağız sözlüğünü okurları ile buluşturmanın onur ve mutluluğunu yaşamaktayız.

Azərbaycan ağızları üzerine ilk araştırmalar 19. yüzyılda Mirza Kazım Bey tarafından yapılmıştır. Ağız sözcüklerinin bilimsel temelde sistematik olarak toplanması ve incelenmesi 1920'li yıllardan başlayarak hız kazanmıştır¹. Azerbaycan'da çağdaş ağız bilimi çalışmalarını zirveye taşıyan isim M.S. Şireliyev'dir. Şireliyev'in yapmış olduğu ilk tasnifte Gazah, Borçalı ağızları ve Ayrım şivesi Batı grubunda, Gence ve Karabağ ise Orta grupta yer almıştır. Daha sonra Batı grubuna Gazah, Karabağ, Gence ağızları ve Ayrım şivesi dâhil edilmiştir. Hâlihazırda Batı grubunu oluşturan bölgeler; Karabağ, Gence, Şemkir, Tovuz, Akstafa, Gazah, Daşkəsən, Gədəbəy, Gürcistan sınırları içinde kalan Borçalı ve Ermenistan sınırları içinde kalan Göyçe, Pembek ve Dağ Borçalı hesap edilmektedir. Bu sebeple, hazırlamış olduğumuz sözlüğü Azerbaycan sahasının Batı grubu olarak adlandırmaktan sakınarak ele aldığımız bölgeleri tek tek belirttik.

¹ Azerbaycan sahası ağız araştırmaları ile ilgili çalışmalar için bkz.: (Azərbaycan Türk xalq şivələri lüğəti, 1930); (Azərbaycan Türk xalq şivələri lüğəti, 1931); (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 1964); (Rüstəmov, 1965); (Azərbaycan dilinin qərb qrupu dialekt və şivələri, 1967); (Azərbaycan dilinin dialektoloji atlası, 1990); (Azərbaycan dialektoloji lüğəti, 1999); (Azərbaycan dialektoloji lüğəti, 2003); (Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti, 2007); (Azərbaycan tarixi atlası, 2007); (Şirəliyev, 2008); (Kazımov, 2009); (Bayramov & Bayramova, 2014); (Gulusoy & Dağlı, 2018); (İmamquliyeva, 2018); (Məmmədli, 2019); (Rəhimov, 2019); (Ercilasun, 2020); (Azərbaycan dilinin Qarabağ və Şərqi Zəngəzur dialektoloji atlası, 2022); (Bədəlova, 2023) vs.

Gürcistan ve Azerbaycan'ın dünyadaki stratejik konumu ve jeopolitik önemi yadsınamaz. Gürcistan sınırında bulunan Borçalı² bölgesi Azerbaycan'ın en eski topraklarından. Azerbaycan'ın Gazah ilinden Sınık [Kırık] Köprü ile ayrılan Borçalı tarih boyunca sındırılamamış, sindirilememiş, kendi kültürünü yaşatmayı başarmıştır. Kitabın ilk sayfalarında bölgelere ait genel bilgilendirme yer almaktadır. Ağız sözcüklerinin fonetik ve gramer özelliklerinin daha eksiksiz bir resmini oluşturmak için kitabın sonuna kısa folklor örneklerinden oluşan metinler eklenmiştir. Daha önce ağız yansıması yapılmadan yayınlanmış olan birçok metin tarafımızca uyarlanmış, transkripsiyonu yapılmış, bunun yanı sıra bazı yeni metinler kaynak kişilerden tarafımızca elde edilmiştir. Kitabın son sayfalarında bölgelerin görsel sunumu olan haritalar yer almaktadır.

Borçalı, Gazah, Akstafa, Tovuz, Gedebe, Şemkir ve Gence bölgelerinin ağız sözleri bugüne kadar ayrı bir kitap hâlinde basılmamıştır. 1967'de iki cilt olarak planlanan "Azerbaycan Dilinin Batı Grubunun Ağızları ve Lehçeleri" kitabının yalnızca bir cildi yayınlanmıştır. Editörlüğünü R.A. Rustemov ve M.S. Şireliyev'in yaptığı kitaba Borçalı, Gazah, Akstafa ve Tovuz bölgelerine ait ağız çalışmaları dâhil edilmiştir. Belirli bir bölgeye yönelik ilk önemli bilimsel çalışma olan kitapta kelimelerin fonetik, morfolojik, sözdizimsel ve sözcüksel yönleri tartışılmış, ağız sözlüğüne ise sadece 57 sayfa ayrılmıştır. Sözü geçen kitap ve iki ciltlik "Azerbaycan Diyalektoloji Lügati"ndeki ağız sözleri teker teker seçilerek kitabımıza dâhil edilmiştir.

Özellikle Ayrım şivesinin kazandırdığı farklı bir tat ile Gedebe ağzının ifade incelik ve çeşitlilikleri hazırlamış olduğumuz sözlükte örnek cümle ve metinlerle açığa çıkmıştır. Sözlükte yoğunluk teşkil eden Borçalı ve Qazax ağız sözcüklerinin önemli bir kısmı uzun yıllardan beri tarafımızca köylerden derlenmiştir. Ele aldığımız bölgelerin diyalektolojik manzarasına yakından aşina olmamız (Ben aslen Borçalı'dan, diğer yazarımız Vasif Sadıklı ise Gazah/Akstafa bölgesindedir) zamanında saha çalışmaları yapmamızı kolaylaştırmış ve masa başı çalışmaların daha verimli hâl almasını sağlamıştır. Bölgelerde yaptığımız araştırmalar sonucunda 1000'den çok kelime ilk kez derlenerek sözlüğe dâhil edilmiştir. Türkiye'de yayınlanmış olan birçok ağız çalışması ve

² Borçalı bölgesinin tarihsel coğrafyası, idari yapısı, sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik durumu, nüfusun etnik yapısı, mesleği ve devlete ödediği vergiler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: (Öhmədli, 2024).

derleme sözlük³ incelenmiş, Borçalı, Gazah, Akstafa, Tovuz, Gedebe, Şemkir ve Gence ağızlarında da kullanılan kelimeler tespit edilerek sözlüğümüze dâhil edilmiştir. Kitapta adı geçen bölgelere ait yaklaşık 6.000 (altı bin) ağız sözcüğü yer almaktadır. Kelimelerin karşısına, kullanıldığından emin olduğumuz bölge isimlerini belirttik fakat bu kelimelerden bazıları ele aldığımız diğer bölgelerde de kullanılmış olabilir.

Eser hazırlanırken Azerbaycan edebî dilinde yer almayı yalnızca ağızlarda kullanılan kelimeler ön planda tutulmuştur. Yazı dili ile kıyaslandığında ses değişimine uğrayan ve küçük farklılık gösteren kelimeleri sözlüğe eklemedik. Bununla birlikte, edebî dilde yer alsın da çoğunluk tarafından bilinmeyen veya kullanılmayan, yalnızca belli bir bölge halkı tarafından bilinip artık unutulmaya yüz tutan bazı sözcükleri lügatimize aldık.

Lügatte yer alan sözcüklerin Türkiye Türkçesinde ayrıntılı şekilde açıklaması yapılmış ve örnek cümlelerle anlaşılması kolaylaştırılmıştır. Sözlükteki pek çok kelimenin Türkiye edebî dilinde, ağırlıklı olarak ise Türkiye ağızlarında da kullanıldığını görmekteyiz. Bazı kelimeler ses yapısı bakımından Türkiye'deki kelimelerle aynı veya onlara yakın olsa da bu sözcüklerin bambaşka anlamlarda kullanıldığına şahit oluyoruz. İncelediğimiz bölgelerde bile aynı kelimenin birden çok anlamı olduğunu görebiliriz. Ayrıca diğer Türk halklarının dillerinde kullanılan ortak kelimelere de rastladık. Bu bakımdan hazırlamış olduğumuz sözlüğün Türkoloji çalışmalarında önemli bir kaynak olacağına inanıyoruz.

Ele alınan ağız sözcükleri Salariler (Müsaafiriler), Şeddadiler, Selçuklular, Atabeyler (İldenizliler), Harezmsahlar, Moğollar, Timuriler, Karakoyunlular, Akkoyunlular, Safeviler, Osmanlılar, Afşarlar, Kaçarlar dönemlerinin izlerini taşımaktadır. Kitapta toplanan dil materyalleri folkloru, tarihi, etnografyayı, siyaseti, sosyal hayatı, bitki bilimini, zanaatı, tarım ve hayvancılığı, genel olarak Türk kültürünü yansıtmaktadır. Hedefimiz bu kitabı tüm Türk halklarına ulaştırmaktır.

Doç. Dr. AFİNA BARMANBAY

Kars, 2024

³ (Gülensoy, 1979); (Olçay & Ercilasun & Aslan, 1998); (Gülensoy & Amanoğlu & Küçük, 2009); (Derleme Sözlüğü: Türkiye'de Halk Ağzından, 2019); (Ercilasun, 2020); (Uluhan Beşirli, 2021); (Karahana, 2022).

AZERBAIJAN ALPHABET

Aa	a	Qq	qe
Bb	be	Ll	el
Cc	ce	Mm	em
Çç	çe	Nn	en
Dd	de	Oo	o
Ee	e	Öö	ö
Əə	ə	Pp	pe
Ff	fe	Rr	re
Gg	ge	Ss	se
Ğğ	ğe	Şş	şe
Hh	he	Tt	te
Xx	xe	Uu	u
ıı	ı	Üü	ü
İi	i	Vv	ve
Jj	je	Yy	ye
Kk	ke, ka	Zz	ze

A

ABA I. *is.* (Borçalı, Gədəbəy). Baba; ağabey. – *Abam bi:lləri də kö:nə biniyə aparajax bizi, de:səñ (Gədəbəy).*

ABA II. *is.* (Şəmkir). Ana, anne; Abl.

ABA III. *bağ.* (Borçalı, Qazax, Ağstafa). Hele. Uyarma veya korkutma anlatan bir sözcük. – *Aba orye:t, görəşsəñ günüñü (Borçalı).*

ABA IV. *bağ.* (Borçalı). Ama, ancak, fakat.

AÇKAL *sf.* (Tovuz). Beceriksiz. – *O, açkalın biridi.*

ADAX *is.* (Qazax, Şəmkir, Gəncə). Bebeğin ilk adımları.

ADAX-ÇEÇƏK/ÇÖÇƏK *is.* (Gədəbəy). Bebeğin ilk adımları.

◇ **Adax-çecək/çöçək etmək** *d.* (Gədəbəy). İlk adımı atmak. – *Yeniyə adax-çecy eley nəvəm, a nənəsi.*

ADAXCULĞA *is.* (Gədəbəy). Akıraba.

ADAMCİL I. *sf.* (Şəmkir). Vahşi, kana susamış (kimse). – *Köpəyoğlu*

İrəməzanoğlu çox adamcıl adam oluf, nə qədər adam öldürüf.

ADAMCİL II. *sf.* (Şəmkir). Bilgili, yetenekli, arif insan. – *O kişi çox adamcıldı, ağzını açan kimi bilir, nə danışajaxsañ.*

ADDA-BUDDA *zf.* (Borçalı, Qazax, Ağstafa, Tovuz, Gədəbəy). Seyrek, aralıklı.

ADDAMAC / ADDAMANÇ *is.* (Qazax, Ağstafa, Gədəbəy). Nehri veya arka geçmek için yapılmış köprü. Ark veya çit üzerinden geçiş yeri.

ADDAMAX *f.* (Borçalı, Qazax, Ağstafa, Gədəbəy). Atlamak, geçmek. – *Arxı adda o tərəfə keç.*

ADDAMAŞ I. *is.* (Tovuz, Gədəbəy, Şəmkir). Nehri veya arığı geçmek için yapılmış köprü. – *Aşağıdaki addamaşdan keşdim (Tovuz).*

ADDAMAŞ II. *is.* (Şəmkir). Ayaklar altında ezilme sonucu çitte oluşan bir geçit. – *Addamaşdan sıçırı*

yanda üryənin qarınna mıxca batf,
elə ordaja canı çıxıf.

ADDANDIRMAX *f.* (Gəncə). Nişan
yapmaq, söz kesmək. –*Qasımın qı-
zını üç gündü kü addandırmışx.*

ADDATMAK *f.* (Borçalı). Yolcu et-
mək, uğurlamak, geçirmək.

A:DI / ADILI / A:DILI *zf.* (Borçalı,
Qazax, Ağstafa, Tovuz, Gədəbəy).
Asla, katiyen, hiçbir zaman. –*Bu
uşax a:dılı söz dinnəmir (Bor-
çalı): –A:di maa şan qoymaxdan
danışmeyñ ha (Gədəbəy).*

ADINA / ADNA I. *is.* (Qazax, Ağs-
tafa, Şəmkir, Gəncə). Perşembe
günü. –*Adna heç, cuma gec, gəldi
gənə kor şənbə (Şəmkir).*

ADINA / ADNA II. *is.* (Borçalı, To-
vuz, Gədəbəy). Cuma günü. –*Bü-
yün adnayniüdü, çayda bir qay-
nar asax, paltar yü:ək (Gədəbəy).*

ADNAERTƏSİ *is.* (Borçalı, Gədəbəy).
Cumartəsi.

ADNALIX *is.* (Gəncə). Perşembe
gününün akşamı ölen kişilerin ar-
dından yapılan yas töreni.

AFAR *is.* (Qazax, Gədəbəy). Güç,
kuvvet. –*Qara öküzün afarı qal-
meyif, üç addım getməmiş daya-
ner (Qazax).*

AFAT *is.* (Qazax). Afət, afətlər, fir-
tına, kar fırtınası.

AĞ I. *is.* (Borçalı, Qazax, Ağstafa,
Gədəbəy). Çarşaf. –*Ağları yüdüim,
sıxdım, götür as (Borçalı).*

AĞ II. *is.* (Borçalı, Qazax, Gədəbəy).
Beyaz yazma.

AĞ III. *is.* (Qazax, Ağstafa, Gədəbəy,
Şəmkir). Pantolon veya iç cama-
şırımın bacak arası. –*Gədənin şal-
varının ağı cırılıf, mərəkədə biya-
vır oluf (Şəmkir).*

AĞARTDAMAX *f.* (Borçalı, Qa-
zax). Ayıklamak. Pirinci ayıkla-
maq, gereksiz veya istenmeyen
taneləri ayırıp çıxarmak.

AĞAŞDI *sf.* (Qazax, Şəmkir). İri yapılı.

AĞBAXT *sf.* (Gədəbəy). Mutlu, mesut.

AĞBAJI *is.* (Şəmkir, Gəncə). Dayı-
nın eşi, yenge.

AĞBAŞ (Gədəbəy, Şəmkir). İri çi-
çekli ve dikenli bir otsu bitki.

AĞBUYNUZ *is.* (Qazax). Kabuğu
soyulmuş kuru ağaç.

AĞCABAŞ *is.* (Gədəbəy). Yabani
bitki türü.

AĞCAVAZA *sf.* (Qazax). Solgun,
rengi solmuş. –*Telli uşaxlıxdan elə
ağcavaza şeydi.*

AĞCOĞAN *is.* (Qazax). Sancı tēda-
visinde kullanılan beyaz çiçekli, şi-
fali bir otsu bitki.

AĞÇÖƏZƏ *sf.* (Borçalı). Zayıf, güç-
süz (hayvan). –*O inək ağçözədi,
heç sənə xe:r verməz.*

KAYNAKLAR

- Acalov, Arif (1988). *Azərbaycan mifoloji mətnləri*. Bakı: Elm.
- Azərbaycanın demoqrafik göstəriciləri (2023). Bakı: Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi.
- Azərbaycan dialektoloji lüğəti (1999). I. c., A-L. Ankara: TDK Yayınları.
- Azərbaycan dialektoloji lüğəti (2003). II c., M-Z. Ankara: TDK Yayınları.
- Azərbaycan dilinin dialektoloji atlası (1990). Bakı: Elm.
- Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti (1964). Bakı: Azərb.SSR EA nəşriyyatı.
- Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti (2007). Bakı: Şərq-Qərb.
- Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti (2006). Dörd cildə. Bakı: Şərq-Qərb.
- Azərbaycan dilinin Qarabağ və Şərqi Zəngəzur dialektoloji atlası (2022). Bakı: Elm və təhsil.
- Azərbaycan dilinin qərb qrupu dialekt və şivələri (1967). Bakı: Azərb.SSR EA nəşriyyatı.
- Azərbaycan folkloru antologiyası (2004). IX kitab (Gəncəbasar folkloru). Bakı: Səda.
- Azərbaycan folkloru antologiyası (2012). XXI kitab (Qazax örnəkləri). Bakı: Elm və təhsil.
- Azərbaycan tarixi atlası (2007). Bakı: Bakı Kartoqrafiya Fabriki.
- Azərbaycan Türk xalq şivələri lüğəti (1930). I. cild, 1. hissə. Bakı: Az.D.E.T. nəşriyyatı.
- Azərbaycan Türk xalq şivələri lüğəti (1931). I. cild, 2. hissə. Bakı: Az.D.E.T. nəşriyyatı.
- Bayramov, Aslan & Bayramova, Arzu (2014). *Ağbaba şivəsi sözlüyü*. Bakı: “Am965” MMC-nin mətbəəsi.
- Bədəlova, Almaz (2023). *Qərbi Azərbaycan şivələri*. Ankara: İksad.
- Buta, Saadet (2021). *Borçalı Karapapak Çelengi*. Hazırlayan: Afina Barmanbay. Kars.: Ertem Kafkars Eğitim Yayınları.
- Borçalı folklor örnəkləri (2013). 1-ci kitab, Bakı: Elm və təhsil.

- Caferoğlu, Ahmet (1995). *Doğu illerimiz ağızlarından toplamalar: Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları*. 2. Baskı, Ankara: TDK Yayınları.
- Derleme Sözlüğü: Türkiye'de Halk Ağzından (2019). (Tıpkıbasım). c. I.-II.-III.-IV.-V.-VI. Ankara: TDK Yayınları.
- Ercilasun, Ahmet Bican (2020). *Kars İli Ağızları*. (Tıpkıbasım). Ankara: TDK Yayınları.
- Əhmədli, Nazir (2024). *Borçalı nahiyəsinin kameral təsviri. 1860-cı il*. Bakı: Elm və təhsil.
- Gədəbəy folklor örnəkləri (2016). I cild. Bakı: Elm və təhsil.
- Gulusoy, İlkin & Dağlı, Hacı (2018). Türkiye Türkçesi ve Azərbaycan Türkçesi Ağızlarında "Baba" və "Oğul" Sözcüklerinin Fonetik Varyantları Üzerine. *Turkish Studies*, Volume 13/5, 187-204.
- Gülensoy, Tuncer (1979). Türk Fonetik Transkripsiyonu Üzerine. *Türkoloji Dergisi*, cild 8, sayı:1, 169-190.
- Gülensoy, Tuncer & Kuluyev Amanoğlu, Ebülfez & Küçüker, Paki (2009). *Nahçıvan Ağızı*. Ankara: TDK Yayınları.
- İmamquliyeva, Kifayət (2018). Azərbaycan dili və onun dialektlərində novlaşma prosesi. *Dilçilik İnstitutunun əsərləri*, №2, 47-55.
- Karahan, Leyla (2022). *Anadolu ağızlarının sınıflandırılması*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Kazımov, Qəzənfər (2009). *Seçilmiş əsərləri*. VII cild. Bakı: Nurlan.
- Qaraçöp. Ensiklopedik toplu (2019). Tərtib edən və nəşrə hazırlayan: Nəriman Əbdülrəhmanlı. Bakı: Qanun.
- Qəmbərli, Sevinc (2020). *Azərbaycan dilinin qərb şivələri və türk dilinin Qars şivələrinin müqayisəli leksikası*. Bakı: Elm və təhsil.
- Mehdixanov, Rəsul (2016). *Şamkir şəhərinin tarixi*. Bakı: Afpoliqraf.
- Məmmədli, Məhərrəm (2019). *Azərbaycan dialektologiyası*. Bakı: Zərdabi Nəşr.
- Məmmədli, Şurəddin (1995). *Paralanmış Borçalı*. Bakı: Azərənşr.
- Məmmədli, Şurəddin (2004). *Borçalı-Ahıska-Kars orta qədəbi arealı*. Tbilisi: Kolori.
- Məmmədli, Şurəddin (2006). *Gürcüstan Azərbaycanlıları: Gürcüstanda Azər Türkləri məskunlaşan inzibati-ərazi vahidləri. Statistik-ensiklopedik bilgilər*. Tbilisi: Kolori.
- Olçay, Selâhettin & Ercilâsun, Bican & Aslan, Ensar (1998). *Arpaçay Köylerinden Derlemeler*. Ankara: TDK Yayınları.
- Rəhimovlu, Alı (2019). *Azərbaycan dilinin Zəngilan şivələri sözlüyü*. Red. və ön sözmüə. K. İmamquliyeva. Bakı: Elm və təhsil.
- Rüstəmov, Rəsul (1965). *Azərbaycan dili dialekt və şivələrində fe'l*. Bakı: Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası nəşriyyatı.
- Saraçlı, Əflatun & Çobanlı, Süleyman (1990). Saraçlı folklor səhifəsi. *Sovet Gürcüstanı qəzeti*. 27 oktyabr.
- Şirəliyev, Məmmədəğa (2008). *Azərbaycan dialektologiyasının əsasları*. Bakı: Şərq-Qərb.

- Tovuz folklor örnəkləri (2017). I kitab. Bakı: Elm və təhsil.
- Uluhan Beşirli, Çoban (2021). *Irak Türkmən Ağızları*. Ankara: TDK Yayınları.

İnternet kaynakları

- Türk Dil Kurumu Sözlükleri <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 12.10.2023).
- URL1. Qazax https://az.wikipedia.org/wiki/Qazax_rayonu (Erişim tarihi: 28.09.2023).
- URL2. Ağstafa <https://agstafaliseyi.ucoz.ru/news/2009-11-22-6> (Erişim tarihi: 28.09.2023).
- URL3. Gədəbəy https://gedebey-tvradio.info/?page_id=30 (Erişim tarihi: 20.10.2023).
- URL4. <https://files.preslib.az/projects/azerbaijan/gl2.pdf#page31>
- Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanası. İnzibati-ərazi vahidləri (Erişim tarihi: 20.10.2023).

Kaynak Kişiler

- Amalya Mikiyeva İmran qızı (1941). Borçalı / Marneuli / Qaçaqan.
- Asudə Məmmədova Əflatun qızı (1962). Borçalı / Bolnisi / Saraçlı.
- Bafta Cəfərova (1906-1995). Gədəbəy / Çay Rəsullu.
- Dursun Bayramov (1948-1996). Ağstafa / Sadıqlı.
- Gülavatin Məmmədova Süleyman qızı (1910-1995). Borçalı / Başkeçid / Qəmərli.
- Həmayıl Məmmədova Vəli qızı (1946). Gəncə.
- Xuraman Abbasova Abbas qızı (1982). Borçalı / Marneuli / Qaçaqan.
- İlham Sadıqov İbrahim oğlu (1949-2021). Ağstafa / Sadıqlı.
- Qara İbrahimov (1902-1993). Ağstafa / Sadıqlı.
- Mahmudalı Nəsimov (1957). Qazax / I Şıxlı kəndi.
- Nairə Əfəndiyeva Pünhan qızı (1974). Borçalı / Bolnisi / Kəpənəkçi.
- Rəfiqə Məmmədova Şəmistan qızı (1965). Borçalı / Bolnisi / Saraçlı.
- Rəna Qələndərova (1963). Gəncə / Sadıllı qəsəbəsi.
- Səltənət Qurbanova İsmayıl qızı (1921-2001). Qazax / II Şıxlı.
- Sima Cəfərova (1945). Gədəbəy / Düz Rəsullu.
- Soltan Cəfər qızı (1869-1968). Gədəbəy / Ayrım kəndi.
- Süleyman Osmanov (1952-2011). Qazax / Kəmərli.
- Şəmistan Məmmədov Yunus oğlu (1932-2011). Borçalı / Bolnisi / Saraçlı.
- Tükəzban Sadıqova İsmayıl qızı (1915-1990). Ağstafa / Sadıqlı.
- Yunus Məmmədov Şəmistan oğlu (1956). Borçalı / Bolnisi / Saraçlı.

Gürcistan'dan Azerbaycan'a AĞIZ SÖZLÜĞÜ

Borçalı, Gazah, Akstafa, Tovuz,
Gedebey, Şemkir, Gence

Azerbaycan'ın batısında birbiriyle komşu Gazah, Akstafa, Tovuz, Gedebey, Şemkir, Gence bölgelerinin ve Gürcistan'ın güneydoğusundaki Borçalı yöresinin ağız sözcükleri hem Azerbaycan'da hem de Türkiye'de ilk kez bu kitapta bilimsel çerçevede ve düzenli bir şekilde ele alınmıştır. Açıklamalı ve örneklilerle derleme-araştırma niteliğindeki sözlükte diğer Türk halklarının da kullandığı pek çok kelime bulunmaktadır. Bu sözlüğün Türkoloji ve diyalektoloji alanlarında gerekli bir kaynak olacağına inanıyoruz.

- Kitapta öncelikli olarak Borçalı, Gazah, Akstafa, Tovuz, Gedebey, Şemkir ve Gence bölgeleine ait ansiklopedik bilgiler verilmiştir.
- Adı geçen bölgelere ait yaklaşık 6.000 (altı bin) ağız sözcüğü yer almaktadır. Bu kelimelerin önemli bir kısmı genel ağız sözlüklerinden tek tek seçilmiştir. Bölgelerde yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen 1000'den çok kelime ilk kez derlenerek sözlüğe dâhil edilmiştir.
- Ağız sözcükleri Azerbaycan alfabesiyle yazılmış, Türkiye Türkçesinde ayrıntılı şekilde açıklaması yapılarak örnek cümlelerle algılanması sağlanmıştır.
- Ağız sözcüklerinin fonetik ve gramer özelliklerinin net bir şekilde yansıtılması için kitabın sonuna her bir bölgeye özgü folklor örneklerinden oluşan seçme metinler eklenmiştir.
- Kitabın son sayfalarında bölgelerin çeşitli dönemlere ait görsel sunumu olan haritalar yer almaktadır.
- Derlenmiş dil materyalleri başta folklor, tarih, etnografya, siyaset, sosyal yaşam, bitki bilimi, zanaat, tarım ve hayvancılık olmak üzere bütünlükte Türk kültürünü yansıtmaktadır.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-625-6769-90-8

9 786256 769908